

Vajon egy közepesen művelt német tudja-e, ki volt Petőfi Sándor? Aligha. Igaz, nem nagyon ismeri és olvassa saját népe irodalmát sem, tudom meg Gyula János professzortól, aki 1977 óta vezeti a göttingeni egyetem finnugor tanszékét. De ezen nem kell csodálkoznunk, az irodalom ott nem volt soha politika, s ezért nem is volt soha olyan központi helyen, mint Közép- és Kelet-Európában. Petőfi azonban mégiscsak a legnagyobb hírre jutott költőnk, akinek verseit az elmúlt században számtalan nyelvre fordították.

Kiskőrösön március 11-e és 13-a között *Petőfi a világ népeinek körében* címmel nemzetközi tanácskozást tartottak. E szimpózium szervezője és egyik előadója Gyula János, akit elsőként a göttingeni finnugor tanszéken folyó munkáról kérdeztem.

A finnugor tanszék nálunk összefoglaló név – mondja –, amely nem csak nyelvészeti oktatást, hanem filológia tanítását és tudományos kutatást is jelent. Igyekezünk lehetőségünk szerint kielégíteni minden hallgatói igényt. Negyven és hatvan között változik a diájkaink száma.

Miért éppen ön lett a tanácskozással szervezője? Milyen különleges kapcsolata van a göttingeni egyetemnek Petőfivel?

A Petőfi-kutatás a tanszékünkön folyó kutatásoknak csak egyik ága. Kollégáim közül van, aki a régi vogul nyelvjárást tanulmányozza, másik Szibéria nyelveinek és népeinek XVIII. századi fejlődését, egy kutatónk a magyar mondatszerkezetet. *Gyarmathi Sámuel* munkássága kapcsán tudománytörténeti kutatások is folynak a tanszéken. Ugyanakkor az egyetem és a *Deutsche Forschungs-Gemeinschaft* közös támogatásával kiemelt kutatási területnek számít az *irodalmi műfordítás*, mint kultúra és irodalomgazdagító tényező. E program keretében a tanszékünkön öt kutató foglalkozik Petőfi költszetének német nyelvű megjelenésével. A konferencia ötlete egy kiskőrösi látogatásom után vetődött fel, mivel az itt működő *Petőfi Társaság* gyűjti a *Petőfi-fordításokat*. Közösen szerveztük meg ezt a tanácskozást, amelyre tizenegy ország, elsősorban a környező népek kutatóit hívtuk meg, hogy egyútt

vizsgáljuk, hogyan jelent meg Petőfi a különböző népek irodalmában.

Milyen mértékben volt jelen Petőfi korának német irodalmában?

Archívumunkban összegyűjtöttünk minden németül megjelent lírafordítást, amelyek száma huszonkét-huszonháromezer között van. Azért

ez a hatalmas szám, mivel ugyanazt a verset sokszor többen, sőt többször is lefordították. Körülbelül nyolcszáz költemény fordítása, vagyis gyakorlatilag az egész *Petőfi-líra olvasható németül*. Mindenképpen unikum, hogy egy költő ilyen mértékben beépüljön más nemzet nyelv irodalmába.

Ezt még Petőfinél híresebb költőkről sem lehet sok esetben elmondani.

Mivel magyarázható ez a szokatlannal nagy népszerűség?

A XIX. század közepe a nemzeti fölbuzdulások időszaka. Ez is oka annak, hogy Petőfi s az általa képviselt eszme más országokban is

ilyen sikerre jutott. Persze Petőfi jó költő is volt, de hatását kétségkívül fokozta, hogy meg is halt az eszméért, amelyért élt.

Könnyen fordíthatók-e németre a Petőfi versek?

Nincs könnyű helyzetben, aki a *déliabót* vagy a *királydinnyét* akarja

Bettina von Arnim: Petőfinek, a Napistennek

Mint madarak, kik alig tollasan repdesnek a hajnali fényben,
Éjente felrebbenek a fészeken – szenderegésitan, –
Álmodva, hogy esti vagy reggeli ég felé szállnak:
S ahogy felriadnak, szokatlan a lebegés érzetétől,
Nem bízza benne – telepedtek ti vissza bódultan,
Félnék madarak, gondolataim –
Éj van! – Hirdetik nektek a hold és a fénylő csillagok,
Szárnyaitok keresztbe téve, összebújtok a fészeken;
És nagy álmok feszítik kebletek.
A mindent álfogó Éosz sáfrányzalagjából
Pólyázzák ki magukat – így álmodjátok – a hajnali szelek és viszik
Aranylobogós diadallal a ragyogó kéken át
Tollruhátok a Helikon csúcsára fel
A ringó árhoz, mely Nárcisznak festi képét
És ő szereti önmagát benne – csak szeretőknek tükre szerelem –
S mint neki – szépségörömmel és ti csillogásotok lesve
A napfénylő hullámon – sugározza vissza bájosan a derűs isten,
Bennetek körülragyogva, a ti órcátok is –
Álmodozó madarak, gondolataim!
És himnuszlebegve, ezetek ti ritmushordó szellők,
A zengő hatyú nyomán, aki érintetlen a gondok szepelplőjénél
Diadalmi tűzzel telve – a bánatos élet, mely halandó
Csak a mindent látó idő nézve,
S a magasfelhőjű Zeuszhoz,
Mint halhatatlan dal zeng fel,
Vagy felhőgyűjtő zivatar viharágyában,
Égzenéddörögésen és kavargó bíborparázsban keresztül
Törve visz ő benneteket süvítő szárnyakkal.
Titeket nem borzongatnak az éjborította égen
A sodró szelek. Mert melegen bebukolva
Sugaraid arany havába,
FÉLÉD fordítják ők arcuk, Apolló.
Ki lemosolyogva rájuk újra szítoad melegüket, Főbusz Apolló!
És dőlősz – úgy vélik ők álmodozva és hallgatódzva –
Szelíd bölcsődtől nekik.
Ha TE a mindent látó időt nem akard befogadni, akkor vesd ki.
És míg a sötétség tévelygő ósvényén
Körbe kerüli az ember végzetét,
Dicsőítik ők a sejtelmes napvilágot
A napáttetsző éjszakában, a neked szenteltet, óh, nappal istene.
Óh, ismét túl korán zajdul fel dicsőnek csiriplészetek! –
Figyelj, Fényadó! Éj, mielőtt még győzelmi dalod
Hatalmát a visszhangnak kiált, Jonnak, álomban neked énekelve,

Teli édes gyengédséggel, szenderegésbe merülve tőled.
De most a hold fénye felébreszti őket,
Mely búszúva húny le től a ligeten:
A folyó ébren csillog a reggeli ködön át,
Mit csakhamar eloszlat, Égenjáró!
Mint bolhohos nyájakat odaterelve őket az árhoz.
Már énti a korai fecske
Éles róptében az örvénylő vizet, –
S átszeli örömpihenge pályáját.
A derűs kétségben megfogja éjszóját tollruhájá
Nyilaid villanó csillogását.
És a széles mennybolton, védelmező isten,
Csak a TE templomod ormait fürkészi,
Hogy ott rakja meg a fészket.

Így, te Ragyogó! ki az egész égboltozatot bejáród,
Mérj ki templomod gerendáson!
Tért nekem – kicsit, mi egy kis madárak kell –
Ahol alszom, álomban feléd ringatódza,
Ahol a legelső sugarad ébreszt majd engem
És mint a fecske, szárnyaim megdövestem a forrásban
Aranyfátyolozott műzák körtáncában
Ezüstösen – a paripapától fakadiban – le a csúcsról,
Mely reggel minden búzke hegyek közt elsőnek
Veti le válláról a bíbortakaró palástot,
Tűzcsókú sugaradnak,
Azután fecskéként átszelve pályád
Hajnalfrisz lehelettel, mind egész estig
Örvendezve, kegyes isten, fényedben,
És elragadtatva, hogy a tiéd vagyok,
Elrejtőzöm, csillagfénynél a fészeken a templom mellett,
Ahol te, Beavatott! halandó vágyát az emberek
Halhatatlanná íhleted.
Ott édesen alszom majd – álomban félnék játszva húrjaidon,
És örvendezek hangjának, mintha tegad pengéted ércét.
Te, Hatalmas! – titokzatosan virágó isteni nyelvet árasztva.
Azután az álomba merült derengésben felderül aranyban
A szent babérliget, és az ingó ágakon
Kipattanok dagadó bimbói a jövőjöd napnak.

Jüterbog, 1850. január 16.

(Fordította: Gyula János)

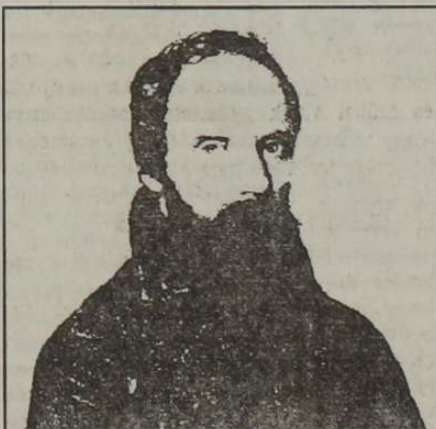
Hanthy Kinga

Barabás Miklós és a '48-as forradalom

„En soha nem foglalkoztam politikával. Nem lévén ez szakmám, nem is értem rá tanulmányozni. S mihez nem értek, ahhoz nem szívesen szólok. Érdekeltek ugyan az események, de semmiben részt nem vettem.” Ezekkel a szavakkal vezeti be „az 1848-diki nagy történelmi forduló év”-re vonatkozó megjegyzését Barabás abban az önéletrajzában, melyet megszakításokkal az 1880-as évekig vezetett. A kézirat másolata a *Magyar Tudományos Akadémia* kéziratgyűjteményében, eredetije tulajdonában van. Az egyetlen teljes és hiteles kiadás 1944-ben az *Erdélyi Szépművés Céh*nél jelent meg. Az 1985-ben Kolozsvár közreadott változat szövegében sok a kihagyás.

Ebből a munkából is kiválgatták, hogy a forradalomban Barabás csakis festőként kívánta szolgálni a hazát. A Bathány-kormány – a forradalmi hadsereget vezető tisztikar –, sőt a márciusi kór tagjainak többségét már korábban ismerték, némelyikükhöz barátság fűzte. 1849 elején született fiának keresztelőjével négy hónapig várt, mert *Görgyvel* állapotodott meg a komaságban, és a tábornok csak Buda visszafoglalása után tudott sort keríteni a részvételre e családi ünnepeken. A politikuskok közül azokhoz az erdélyiekhez érezte legközelebb magát, akikről tudta, hogy a román-magyar viszony megoldásán töprengenek, melyet ő a legsúlyosabb kérdésnek vélt. Egyik unokájának *Kemény* Zsigmondot választotta keresztapának, és meghagyta, hogy utódait lehetőleg a *Wessélyitől* kapott ezüstszéklettel kereszteljék. Amikor *Hajnay* bevonult a fővárosba, *Bathány* Lajosnálét megőrzésére átvette a volt miniszterelnök képgyűjteményét, Világos után pedig fölkereste *Kossuth* hűgát, és fölajánlotta a segítségét. A kiegyezés után többször is meglátogatta *Görgy*et. Október 6-án minden évben feketébe öltözött, és 1883 augusztusában arra kérte középső lányát, keresse föl a turini számkivetett. Ma is megvan az ajánlással ellátott fénykép, amellyel *Kossuth* e figyelemességét viszonozta.

Barabás általános látványszerűen emlékezett vissza a múltra. A forradalom alatt jórészt a fővárosban tartózkodott. „Mikor *Hentzi Pestet* bombázni kezdte, éppen vacsoránál ültem. Mikor aztán láttam, hogy házunk fölött repülnek a bombák, kivált mikor egyik a házunk fölött pattant szét és súlyos darabjai iszonyú csörömpölést vittek véghez a házföld cserepén, beszaladtam a folyosóról a szobába s egy gyermeket én, egyet nőm, egyet a dajka és egyet a szakácsné véve karjába menekít. Szörnyű volt az a pokoli zaj, a mit a közel-ültezőkben lehullott bombák okoztak.”

csínyben. (...) A *Szent Gellértnek* irányított bombák közül számtalan a hegy mögötti szőlőkbe esett, úgy hogy egy pár szőlőt egészen rigolítottak. Ha egy-egy bomba leesett, kis idő múlva nagy por és füstölzslap szállt föl és a levegőben 40-50 szőlőtöké repült szét.”

Buda visszavétele után az otthonába visszatérő festő huszonkilenc ágyúgolyót és gránátzilánkot talált a házban. Lerajzolta a vár budai oldalán összelőtt falakat és *Nagy Sándor* Józsefet, kit még huszárhadnagy korában kedvelt meg. Utólag a rá jellemző szűkszavúsággal, a következőképpen írt szomorúan félbeszakadt kapcsolatokról: „Lefestettem *aquarellben* a menyasszonyát is, dr. *Schmidt pestmegyei főorvos* leányát, a kinek képét *Nagy Sándor* a fogságba is magával vitte s a leány atya csak nagy nehezen tudta *Nagy Sándor* hagyatékából visszaszerezni. 1849-ben, a vár bevételénél, át akarván költözni budai nyári lakomba, miután a hajóhidat *Jellasics* elégettette, csak a lánczidőn lehetett volna kocsin átmenni, azon pedig csak honvédeknek volt szabad járni; *Nagy Sándor* adott engedélyt, hogy az én bútoros kocsimat is átengedjék, ez írást megtartottam és a hatvanas években *Szilágyi Sándor* történetírő ősém kérte el tőlem, a kinek ilyen autogramfiából érdekes gyűjteménye volt. Lerajzoltam még *Máriássyt*, a ki akkor ezredes volt, lerajzoltam *Guyont*, a *Földváry* testvéreket:

Károlyt, a *váci hőst* és *testvérét, Sándort*, a *szent-tamási hőst*, valamint *Görgy Arthurt*.”

1849 nyarán még lefestette három lányát egy háttával, ma is meglévő, *Pollack* tervezte, *Városmajor* utcai házában kertjében, de ősszel olyan lehagoltság vett erőt rajta, hogy nem tudott dolgozni. „És különösen az októberi szomorú napokban, bár megrendeléseim voltak, akárhányszor ott ültem tétlenül az állványom előtt... A paletta a kezembe, de nem csinállok semmit, csak a szomorú események rajzanak az agyamban. Erőszakkal is más térére akartam terelni a gondolataimat, mert az ember beleőrülhet ebbe az állapotba.”

Nagypám egyetemista korában együtt lakott az özevgyé vált, idős festővel. Tőle tudom, hogy *Barabás* olykor erősen vitatkozott *Szegedy-Maszák* Húgóval. A festő sokkal komorabban emlékezett vissza a forradalomra, mint újságíró veje, ki tizenhét évesen állt be honvédek, orosz fogságba esett és onnan megszökése után még bujdosásra is kényszerült. Amikor az orvostanhallgató unoka gyevényről kérdezte *Barabás*t, ő mindig retorikailag tárgyilagossággal válaszolt, és tartózkodott az értékeltektől. Legföljebb azt említette meg, hogy március 15-én nem minden úgy történt, ahogy a tankönyvek állítják – arra például nem emlékezett, hogy *Petőfi* a *Múzeumnál* szavalt volna el a *Nemzeti dalt*. *Lamberg* meggyilkolását kifejezetten helytelenítette, a *Függetlenség* nyilatkozat megtételét pedig meggondolatlannak nevezte, de ezt a két eseményt éppúgy elkerülhetetlennek tartotta, mint az orosz beavatkozást.

Francia feleségének családja egykor a *Szent Bertalan-é* elől menekült Svájcba, neki pedig a XVI. század óta minden fölmenője református székely volt. Nagyon gyakorlatias, pénzügyeit gondosan és hozzáértéssel kezelő, puritán ember volt. Rendíthetetlenül hitt az eleve elrendelésben. *Kemény* János és *Bethlen* Miklós emlékirata mellett *Kemény* Zsigmond regényei voltak kedvence olvasmányai. *Petőfi* tiszta szeretetre méltó, naiv és bohém embernek vélte, a *Habsburg-birodalom* pedig szükséges rossz, mert csakis így remélte fennmarthatónak a történelmi Magyarország határait. A negyvenes években, egyik nyugateurópai útja során néhányat beszerzett a szocialista szerzők műveiből. Elolvastán őket, arra a véleményre jutott, hogy Közép-Európa sorsát elsősorban nem társadalmi, de nemzeti feszültségek fogják meghatározni. Egy-két könyve megmaradt kézírásos megjegyzésével, többségüknek azonban nyoma veszett azóta, hogy 1950-ben a *Múzeum* és *Műemlé-*

kek Országos Központjába szállították őket, a kitelepített leszármazottak lakásából. Ugyanez lett a sorsa a neki küldött levelek többségének is, jórészt azoknak a nyomtatványoknak is, melyeket *Barabás* a forradalom alatt vásárolt vagy kapott, valamint a tulajdonába került kiadványoknak, amelyek a szabadságharcról, annak erdélyi eseményeire és a szám-

űzöttek sorsára vonatkoztak. Inkább csak néhány apróság maradt meg, mint például *Petőfinek* röplapként árusított költeménye, a *honvéd*, melyet 1849-ben *Lukács* és *társnál* nyomtattak, s „3 korona váltóban” volt az ára. *Barabás* tökéletesen beszélt románul, és bukaresti éve alatt nemcsak oltani román vezetékekkel, de orosz tisztekkel is barátságba került. A velük folytatott beszélgetései nyomán arra a következtetésre jutott, hogy igaza volt *Montesquieu-nek*: nagy birodalomban nem lehetséges demokrácia. Attól félt, hogy az orosz kultúra erendően arisztokratikus, amelyet legföljebb megszüntethet, de nem menthet át a társadalmat átalakító mozgalom. A saját azonosságát kereső románsággal szemben csakis a türelmet tartotta lehetséges magatartásnak, és az 1849 elején Nagyenyeden történtek alapján végszójának látta a két nép szembekerülését. A kiegyezés után azért is épített házat *Bártfáradón*, mert minél tá-

volabb kívánt lenni attól az Erdélytől, melynek jövőjét igen borúlátó módon ítélte meg. Az utókor jórészt az ő festményeiről, litográfiáiról és rajzairól ismeri a forradalom szereplőit *Kossuthól* *Görgy*ig, *Petőfitől* *Kiss* Emődig, *Bathánytól* *Leiningenig*, *Szálai* Lászlótól *Bemig*, *Kacinczy* Gáborról *Klapkáig*, *Táncsics*tól *Kemény* Zsigmondig, *Eötvöstől* *Szemere* Bertalanig, *Nyáry* Páltól az ifjú *Tisza* Kálmánig, *Vasváritól* *Forró* Elek ömágyig, ki Bem vezérkari tisztje volt, vagy a prágai születésű *Driquet* Péter alezredesig, ki Budánál tüntette ki magát. Munkáinak saját maga által készített és az eladási árat mindig pontosan feltüntető jegyzékéből az is kiviláglik, hogy soha életében nem dolgozott annyit „gratis”, mint 1848-49-ben.

Felesége nővéreinek férje, *Szilágyi* Ferenc, maradi fölfogású volt s ellenezte a forradalmat. *Barabás* nem haragudott rá ezért, de inkább tartotta a rokonságot sógorának fiával, *Szilágyi* Sándorral, ki 1848-ban beállt nemzetőrnek, és szinte mindenkinél korábban látott hozzá a forradalom emlékeinek gyűjtéséhez. Rajta keresztül ismerkedett meg *Barabás* *Arannyal*, kinek alkata lényegesen közelebb állt hozzá, mint *Petőfi* vérmérséklete. *Birtokos* nemes fiaként születet, de kamaszként már eltartotta anyját és testvéreit. Megértéssel szemlélte vejenek törekvését a *Magyar Távirati Iroda* létrehozására és képzőművészeti szaklap indítására, de olykor – félíg tréfásan, félíg mérgelődve – „mihazna ember”-nek nevezte, amiért hiányzott belőle a gyakorlati józanság, és így nem tudta eltartani tíz gyermekét. *Barabás* független értelmiséginek vallotta magát, és soha nem csatlakozott politikai mozgalomhoz, ám a tizenket pontos s a forradalom alatt hozott törvényeket magának vallotta és a jobbágyfelszabadítást sorsdöntő lépésnek vélte. Csak a magyar állam függetlenségét tartotta elhibázottnak. Arra hivatkozott, utazásai során meggyőződött arról, hogy kedvelt francia s angoljai tájékozatlanul ítéltek meg Közép-Európát, és legjobb esetben is közömbösebbek a magyarországi törekvéseivel szemben. Leszármazottaitól azonban *Kossuth* iránt is föltétlen tiszteletet követelt meg, mert olyan példát látott a forradalomban, amelyből két tanulságot is levonhat a magyarság: „a földbirtokost a saját megélhetését pénzeszközzel biztosító polgárnak kell fölvaltania, s nem lehet arra számítani, hogy a mívelt Nyugat megértést tanúsít a magyarság érdekei iránt.”

Szegedy-Maszák Mihály